

In memoriam Rákosi Miklós (1929–2003)

Ismét szegényebb lett a hazai amatőrcsillagász mozgalom a Magyar Csillagászati Egyesület „hősökévé” egyik tanújával és tevékeny részeseivel. Március 23-án, életének 74. évében elhunyt az egykori Változócsillag Szakosztály első vezetője és megszervezője, Rákosi Miklós docens, aranydiplomás mérnök, a Magyar Csillagászati Egyesület tiszteletbeli tagja.

Kisfiökként vált a csillagászat megszállottjává, és nem sokon múlt, hogy nem lett belőle szakcsillagász. Bár a sors – és az 1940-es évek végének politikai irányzata – más pályára sodorta, kapcsolata soha sem szakadt meg a csillagok tudományával.

Budapesten született, 1929. június 1-jén. Édesapja is műszaki ember volt, aki örömmel látta a kamaszodó fiú – kezdetben még csapongó – tudományos és műszaki érdeklődését. Egy ismeretterjesztő előadás keltette fel az akkor 11 éves Miklós csillagászati vonzalmát. Később Sztrókey Kálmán egyik népszerűsítő könyve végleg a csillagok megszállottjává tette. Wodetzky József csillagtérképével és csillagkép-ismertető könyvecskéjével a kezében előbb egymaga, majd hasonló korú barátjával együtt 1943-ban részletesen megismerte a puszta szemmel látható égboltot, a csillagképeket és azok helyzetének változását az év során. A legnagyobb hatással azonban egy váratlan ajándék volt: egyik rokona megvette számára A távcső világa első, kétkötetes kiadását. Erre az élményére így emlékezett vissza: *„Az Iró stílusa olyan gördülékeny volt, hogy egyszerűen nem lehetett letenni: szinte faltam a könyvet... Regényyszerűen olvastam, és néhány nap alatt a végére is jutottam. Később sokáig szinte bibliaként forgattam.”*

1944. július 20-án lakásuk ablakából egy ragyogó tűzgömböt figyelt meg, amelyet pontosan leírt, és észlelési adatait elküldte a Svábhegyi Csillagvizsgálóba. Nem is várt választ, ezért boldog meglepetéssel fogadta, hogy dr. Kulin György levélben megdicsérte és további megfigyelésekre buzdította. Később is nagy hatással volt rá Kulin közvetlensége, segítőkészsége. Azt már csak több mint félszázaddal utóbb tudta meg, hogy észlelése nyomtatásban is megjelent. A Csillagok Világa c. folyóirat 1944/3. számában többek közt ezeket olvashatjuk a 15 esztendő diák tűzgömb-adatairól: *„A közölt rajz példája a helyes megfigyelésnek, amennyiben a rajzon pontosan fel van tüntetve a Cassiopeia és Andromeda csillagképek között a meteor látszólagos útja és iránya”.*

A világháború, Budapest ostroma megszakította az amatőrködésti, de már 1945 augusztusában meghívót kapott az Országos Szabadművelődési Tanács rendezésében induló, fizethet csillagászati tanfolyamra. Ekkor ismerkedett meg személyesen is Kulin Györggyel, aki őt is bekapcsolta a Magyar Csillagászati Egyesület szervezésébe. A következő év nyarán (1946) felvették két hónapra a Svábhegyi Csillagvizsgálóba kiegészítőnek. Guman István mellett az RR Lyræ típusú változók (pl. SW Draconis) megfigyelésében vett részt. Nem csak a fényképezés éjszakai tevékenységében segített, de a fotólemezek előhívását és kiértékelését is megtanulta, délelőttönként pedig Kulbényer Tibor szférikus csillagásznátra oktatta.

Ilyen irányú gyakorlata készítette arra a Magyar Csillagászati Egyletet vezetőségét, hogy megbízza a Változócsillag Szakosztályának gyakorlati szervezésével és irányításával. Miklós nagy lelkesedéssel látott munkához: könyveket, változócsillag térképeket szerzett be az AAVSO től, 1947 őszén tízhetes észlelői tanfolyamot szervezett, útmutató cikkeket írt a Csillagok Világa második sorozatának füzeteibe. 1948 tavaszán kezdődtek a megfigyelések, részben a fényes, szabatszemcses változók, részben RV Tauri típusú csillagok megfigyelésével. Miklós egyik barátját rábeszélte, hogy a háborúból „visszamaradt” 6 cm-es, 25x-ös német binokuláris légvédelmi megfigyelő távcsövet és egy állványt ajándékozzon az Egyesületnek. Ez a kitűnő távcső volt azután vagy másfél évtizedig a budapesti Uránia változóészlelő törzsműszere.

A szépen fellendülő munkát azonban 1949-ben durván félbeszakította az MCSE beolvasztása a Természettudományi Társulat Csillagászati Szakosztályába. Az egyesületi szakosztályok megszüntetésével, majd Kulin György eltávolításával Miklós is elmaradt az Uránia Csillagvizsgálóból.

Rákusi Miklós, szülei kívánságára, a budapesti Műegyetemre iratkozott be, és mérnöki diplomát szerzett. Utóbb az IBM Közép-európai kirendeltségének munkatársa lett, és tevékeny részese volt a kibontakozó számítógép-technika hazai meghonosításának. Rajongója volt a zenének, szabad idejét szívesen töltötte valamelyik klasszikus mű élvezetével. A Műegyetemet elvégezve még egyszer megpróbálkozott a csillagászáttal. 1951-ben beadta jelentkezését az ELTE TTK-ra a csillagászati tárgyak hallgatójára. Az oktatói hatóság azonban elutasította kérését, a következő (szó szerinti) szöveggel: „*Örüljön hogy egy diploma van!*”.

Csak 1996-ban „talált vissza” a Magyar Csillagászati Egyletthez. Bár ekkor már nem vett részt tevékenyen az észlelőmunkában, nagy szeretettel és lelkesedéssel segített a csillagászáttörténeti találkozó szervezésében, a konferencia füzetek elkészítésében és angolra fordításában. Ő fordította le angol nyelvre az egi Csillagászatorony ismertető füzetét is. *Legnagyobb és nem múlt érdeme a műkedvelő csillagászati terén, hogy ő kezdeményezte és fejlesztette ki a hazai amatőr észlelések legsikeresebb ágát, a változócsillagok megfigyelését.* Érdemeit az MCSE 1997-ben az Egyesület tiszteletbeli tagságával ismerte el.

BARTHA I. AJOS

Változós hírek

Z And: egy új fedési kettőscsillag

A Z Andromedae a magyar változócsillag-észlelők között is ismert, népszerű csillag, a ZAND típusú változó névadó csillaga (a Szakcsoport honlapjának tanúsága szerint 2208 észlelést végeztek róla a Szakcsoport tagjai). A szimbiotikus változócsillagokban egy kései szinképosztályú csillag kering egy forró (fehér törpe) csillag körül. A forró komponens gerjeszti a kései csillag légkörét, amely miatt akár 4 magnitúdó amplitúdójú irreguláris változásokat lehet megfigyelni.

A szlovák A. Skopal legújabb tanulmánya szerint sikerült fedési jelenségeket megfigyelni a Z And fénygörbéjében. A korábbi ismeretek szerint magában a Z And-ban egy 2 naplümögű, 85–140 napsugár sugarú, 880-szoros napluminozitású vörös óriás-csillag körül kering egy fehér törpe. A fehér törpe tömege 0,5–1 naptömeg, felszíni